

Lenni Ahvenus

Kyrön komppanian ruotu N:o 119

Aihepiiri liikkuu ruotujakoisen sotalaitoksemme niinsanotulla ruohonjuuritasolla, mutta eikös juuritaso sovikin nimenomaan juuri maanviljelijälle, vai mitä?

Ehkä kuitenkin aluksi voisimme todeta sen seikan, että sukututkimuksissa, sen paremmin kuin muussakaan historian tutkimuksissa emme pääse minnekään siitä, että vastaamme tulee mitä eriarvoisimpia sotilassukulaisia. Tulee työtöhattuinen Suomen sodan sotilas tai karoliiniunivormuinen, kolmikolkkahattuinen karoliini. Tai peräti Stoolhansken komennossa ollut "Hakkapeliitta". Nyt käy sitten varsinkin naisväelle niin, että tuntevat joutuneensa varsin oudolle alueelle. Jollakin tavalla miesten maailmaan, jota ei hallitse muuta kuin miehet. Historia on kuitenkin historiaa ja sen tutkimisessa menestyy nainen yhtä hyvin kuin mieskin, sotahistoriankin, joten ei mitään hämminkiä.

Ensinnä tarkastelemme hieman mikä se ruotu sitten on, koska se edelleenkin kummittelee sanastossa. Ruodulla tarkoitetaan ns. suljetun järjestyksen sotilaiden riviä ja se esiintyi jo siinä vaiheessa kun seurakunnan pappi luetteloi asekuntoiset miehet väenottotilaisuutta varten kymmenmiehisiin ruotuihin, jolle hän määräsi ruotumestarin vastuuhenkilöksi. Tällainen siviilimäinen ruotumuodostelma oli ensimmäinen muoto johon rekryytti joutui tutustumaan. Ruotumestarin tuli sitten vastata siitä että kaikki saapuivat varsinaiseen väenottotilaisuuteen, eivätkä päässeet karkaamaan. Kuitenkin kävi niin, että esim. Turussa lokakuussa 1627 pidetyssä lähtökatselmuksessa oli 32 pirkkalalaisesta rekryytistä karannut jo 19, mutta vastuu ei siinä vaiheessa enää ollut ruotumestareiden jotka pappi oli nimennyt.

Tällaisten kokemusten pohjalta päädyttiin ankaraan vartiointiin,

kunnes rekryytit oli saatu laivaan ja laiva irroittautunut laiturista. Nyt tulemme motivaatiokysymykseen ja herää kysymys, että mikä on sen sotavälineen arvo vieraalla maalla, joka on sinne viety näin ohkasin eväin. Ei siinä riitä se, että taistellaan oikean uskon tai kuninkaan puolesta ja johdolla. Tai että sodat pitää saada pysymään mahdollisimman kaukana kotiseudulta, mieluiten merien takana.

Tällaisena nähtiin sotilaspoliittinen tilanne ruohonjuuritasolla ja nimenomaan rekryytin tunnoin. Kun alinomaan tarvittiin täydennystä ja palanneet olivat raajarikkoja ja kourallinen verrattuna lähtijöihin, niin motivaation puutteen on helppo ymmärtää.

Edellämainittu vuosiluku Turun tapauksesta on niiltä ajoilta kun perustettiin vakinaiset rykmentit mm. Porin läänin jalkaväkirykmentti. Tässä vaiheessa haluan huomauttaa, että vakinaisille rykmenteille alkoi muodostua myöskin vakinaiset rekrytointialueet ja erään kerran esittäessäni rekrytointialuekartan välttämättömyyttä, sain varsin asiantuntevalta taholta selityksen, että sellainen on julkaistu seuran lehdessä silloin ja silloin. No silloin huomasin olevani juuri sellaisessa itseäni paremmassa seurassa, johon olen aina pyrkinyt. Uskon nimittäin, että seura tekee kaltaisekseen ja olen aina pyrkinyt hyväksikäyttämään sellaista säteilyä.

Tästä aluekartasta näemme nyt mihin porukkaan kulloinenkin esiamme on kuulunut ruotujakoisen armeijamme aikana. 1600-luvun lopulta - vuoteen 1810 asti jolloin Ruotsinvallan loppuessa hajoitettiin toistaiseksi ruotuarmeija. (Uusi isäntä kohteli suomalaisia melko lempeästi, eikä itsetuntoa haluttu murskata, haluttiin myöskin kunnioittaa Kainuun antautumissopimusta).

Ruotujakoista kautta kesti siten toistasataa vuotta ja 1700-luku kokonaan, sillä esimerkiksi Länsi-Suomen ruutusopimus allekirjoitettiin Huittisissa v. 1694. Kruunu pyrki siis vapaaehtoisuuteen ja alueellisiin sopimuksiin talonpoikien kanssa, joiden velvollisuudeksi sotamiehenpito nyt tuli kuulumaan. Näin yksi ruotu käsitti noin 1 1/2 manttaalin talonpoikaisalueen, joka tarkoitti sitä, että käytännössä ruodun muodosti joko 2,3 tai 4 taloa ja näiden yhteinen manttaalien summa oli edellämainittu.

Ruotusopimusten astuessa voimaan 1600-1700-lukujen vaihteessa, puhkesi ns. "Suuri pohjan sota" ja Laiskajaakko Tallinnasta antoi liikekannallepanokäskyn suoraan ja omalla vastuullaan. Oli onni, että rykmentit olivat jo silloin ns. vakinaisia rykmenttejä ja liikekannallepano nopeampi suorittaa. Ruotujakoisen armeijan järjestelyt muuten vasta osittain paperilla.

Sodan aikana tapahtui täydennyksen hankkiminen ja uusien yksiköiden muodostaminen vastoin tehtyjä sopimuksia, kuninkaan määräyksellä. Ruodut vain velvoitettiin hankkimaan sotilaita "kaksinuspataljoonaa" ja milloin mitäkin pataljoonaa varten.

Kapteeni Finckenbergin komppanian katselmus Riassa 15.10.1702 kertoo miten täydennyksestäkin huolimatta rivit olivat harvenneet niin että 13 jouduttiin hyppäämään suoraan 25 ja tämä oli se Kyrön komppanian perinne perusyksikkö johon ruotu 119 kuului. Luettelossa ei ole ruodun sotilasta. Muista asiakirjoista on käynyt selville, että sotilaana on ollut Sold. Gadd (Matts Gadd), joka on ollut sotilaana siinä armeijassa, joka lähti marssille Baltian maihin Suureen pohjan sotaan (Gadd = Pistin). Tämä sota oli sitten sotilaan surma, joko tauti tai taistelu, niin ettei enää ollut v. 1702 rivissä mukana.

Vasta "Isonvihan miehitysjoukkojen poistuttua maasta" Uudenkaupungin rauhan jälkeen, päästiin toteuttamaan ruotujen järjestelyä käytännössä. Porin läänin jalkaväkirykmentin ruodutusalue ulottui Tampereen nykyiselle alueelle siten, että Messukylän ruodut kuuluivat "Majurin komppaniaan", Teiskon ruodut Ruoveden komppaniaan, Vanhan Pirkkalan pääosa Vesilahden komppaniaan ja Ylöjärven 13 ruotua Kyrön komppaniaan. Tietenkin lisäksi komppanioihin kuului paljon muitakin ruotuja, sillä yhteen komppaniaan kuului 128 ruotusotilasta, joista osa oli korpraaleja. Päällekkäisenä organisaationa oli ratsuväkirykmentit, kaikkiaan kolme. Ne muodostuivat suuremmista taloista, jotka suorittivat ratsumiespalvelusta ja kustansivat sotaan miehen ja hevosen varusteineen, näitä kutsuttiin "Rustholleiksi". Kaiken kukkurana oli upseeriston ja aliupseeriston "Puustellit" eli sotilasvirkat, joiden viljely tai verotulot kuuluivat palkkaetuihin asunon ja rahapalkan lisäksi. Samalla alueella saattoi sijaita sekä jalkaväen että ratsuväen puustelleja, upseerien ja aliupseerien

puustelleja. Kyrön komppanian ruodun 119 muodosti Pirkkalan peräkunnassa eli Ylöjärvellä Pengonpohjan Intti ja Hempura sekä Kaiharin Ylinen. Alun alkaen näyttää olleen niin, että Intti vastasi majoittamisesta rakentamalla sotilastorpan mailleen. Määräysten mukaan torpan piti olla kooltaan 9 x 9 kyynärää (1 kyynärä on 61 cm) niin se tiesi 5,5 m kanttiinsa olevaa ja vain yhden huoneen asuntoa, jossa pirtistä astuttiin suoraan ulos. Nyt on tietenkin pystyriu-uista rakennettu porstua saattanut olla mukavuutena. Aitta piti olla 6 x 6 kyynärää ja navetta yhdelle lehmälle sekä lato. Kirkonkirjojen mukaan v. 1782 oli torpan nimi Taipale ja aikaisemman jo palvelusaikansa palvelleen Afsk. Sold. Heikki Heikinpoika Bohm'in Inttin maalle Miekkajärven taakse rakentaman torpan, jota paikkakuntalaiset kutsuivat Miekkä-Heikin mökiksi, torppa Miekkajärvi.

Mainita voidaan, että myöskin kahden ruodun yhteinen reservisotilas aikanaan sijoittui asumaan Inttille. Huomattava että reservimiehelle piti kahden ruodun yhteisesti järjestää samat edut kuin varsinaisellekin sotilaille. Ruodulle kuului kyyditys harjoituksiin ja mahdollisen liikekannallepanokutsun käydessä kokoontumispaikkaan, joka sijaitsi Hyhkyn Piispalassa. Joka viides vuosi oli 10 vuorokauden mittainen koko rykmentin harjoitus ja pääkatselmus. Se pidettiin Messukylän nummella vuoteen 1770 ja sen jälkeen Parolan nummella Hattulassa. Miehet myöskin evästettiin ja sopii olettaa, että nämä rasitteet olisivat olleet vaikkapa Hempuran huolena. Pestirahan toimeen astuessaan yhteensä 6 kuparitaalaria ja kahtena ensimmäisenä vuonna pääpalkan yhteensä 50 talaria olisi maksanut vaikkapa Ylinen. Ylisellä saatettiin myöskin varastoida ja huoltaa aseet ja varusteet, sillä ruotumies ei saanut niitä pitää luonaan ja missä niitä olisikaan pitänyt sellaisessa mökissä. Ruotumiehelle kuului lisäksi peltoa tynnyrinala ja kaalimaa. Polttopuut ja tarvepuut vapaasti mahdollisesti kylän yhteismetsästä. Tässä tapauksessa Inttin metsästä, sillä Intti oli oma sarkansa, eikä yhteismetsää ollut pengonpohjalaisilla. Pengonpohja ei myöskään ollut kylä, vaan ryhmä yksinäistaloja, joilla kaikilla oli oma metsäsarkansa. Ei mitään pieniä, viitisensataa hehtaaria vaan oli näillä sukulaisilla hantua hallussaan. Maan omisti kruunu ja perämettän jumala. Tyrkkö oli aikoinaan kuulunut Gödik Fincken rälsitilaan, mutta reduktiossa peruutettu kruunulle, joten ei naapurillakaan ollut leuhkimista. Tyrkkö kuului Kohmalan ruotuun Lem-

piäniemestä ja ruodun n:o 121. Huuhkaja, Kärrä ja Kaiharin Alanen muodostivat ruodun n:o 122, jonka sotilas Jaakko Trapp kaatui Porrassalmella.

Vakinaiseksi sotilaaksi pestautui keväällä 1722 Matti Matinpoika ruotuun n:o 119 ja sai sotilasnimekseen Silferpenning eli Hopeapenninki. Palvelusaika oli 20 vuotta ja hänen jälkeensä jatkoi Juha Antinpoika, joka sai saman sotilasnimen Silferpenning, vaikka ei ollut sukua. Sotilaana jatkoi 20.4.1762 Johan Allart, jonka nimi myöhemmin kirjoitettiin Alart. Ruodun sotilaat eivät olleet Pommerissa v. 1761 ja -62. Ruoveden komppanian sotilas ruodusta 119 Kulju palveli naapurina toisella puolen lahtea ja oli ollut Pommerin sodassa mukana, sillä Porin rykmentti joutui lähettämään 500 miehisen pataljoonan Sraalsundiin v. 1761. Messukylän ruodut kuuluttuaan Majurin komppaniaan, olivat runsaslukuisena mukana tässä "Perunasodassa", kuten sotilaat sitä kutsuivat. Monet toivat karoliiniviittansa poimuissa siemenperunoita tullessaan Saksasta, jossa peruna oli jo vakiintunut kasvi.

Alart vapautui keväällä 1782 ruotukaverinsa Matts Öfermannin kanssa, joka palveli Kyrössä Turkkilan ruodussa n:o 98 ja oli ison talon Hämylän poika Heinijärveltä ja nainut toisen ison talon Sormusen, Briika nimisen tyttären.

Hämylän Matti lähti sitten oikomatkoin Turkkilasta ruotukaveriaan tapaamaan Pengonpohjaan ja törmäsi matkalla Ahvenusjärveen, joka oli poikittain matkanteon esteenä. Matti huomasi järveä kiertäessään sen rannalla hylätyn savupirtin ja totesi paikan hyvin idylliseksi. Isojako oli Pirkkalassa jo silloin suoritettu ja Ahvenusjärven alue kuului Tiuran sotilasvirkataloon, jota Matti ei silloin vielä tiennyt. Tapaus jäi kuitenkin hänen mieleensä niin että hän palasi asiaan myöhemmin ja matka Alartin luo jatkui. Aikansa taitavalle Matti törmäsi vanhaan kärrytiehen, jonka hän oletti olevan Peräkunnan tie, mutta minne suuntaan nyt pitäisi kulkea, hän jäi miettimään. Suuntavaisto sanoi että pohjoiseen ja kohta näkyikin Näsijärvi ja kyröläisten satama Kyrönlahti. Yksi kilometri ja Intti, Alart ei olisi koskaan uskonut näkevänsä Öfermannia Inttillä, mutta tosi mikä tosi. Sunnuntaina sitten mentiin isolla porukalla Inttin ja Hempuran kirkkoveneillä kilpaa Teiskon kappelikirkkoon. Kirkonmäellä Matti sanoi Alartin Jussille että "komeita

naisia, tänne minä usutan pojan naimaan". Kuuden vuoden kuluttua oli Matts Öferman raivailemassa ja rakentamassa torppaa matkallaan törmäämässä Ahvenusjärven rannoille sotilasvirkatalon mailla ja poika Erkki naimareissulla Teiskossa.

Mutta palataanpa ruotuun. Sotilaaksi tulee Heikki Heikinpoika Bohm, joka rakentaa torpan Miekkajärvelle, joka on saanut nimensäkin sotilaiden välineistä. Vaimona hänellä on Maria Juhantytär s. 1761 ja lapsia syntyy neljä v. 1800 mennessä. Seuraava sotilas Matti Antinpoika Alart on syntynyt 1779 ja ottaa pestin 1802, ollen 23 vuotias.

Vuonna 1768 oli sotilaiden keski-ikä 32 vuotta ja palvelusaika keskimäärin 11 vuotta, vaikka Inttin sotilaat olivatkin palvelleet täydet 20 vuotta. Sotilas saattoi kaatua jo melko lyhyen palvelusajan kuluessa ja se lyhensi tilastoaikoja. Ruotusotilaiksi ryhdyttiin noin 21 vuotiaina ja vanhimmat olivat 46 vuotiaita. Miesten keskimitta oli lyhyempi kuin nykyään (n. 165 - 182 cm:n välillä). Pisin mies oli 182 cm ja lyhin alle 160 cm. Näin kertoo Pirkkalan historia.

Ruodun sotilaat varjeltuivat suuremmilta turmilta, vaikka Matti Antinpoika Alart osallistuikin Suomen sotaan. Sodanuhka oli ollut ilmeinen jo tammikuussa, koska Porin rykmentti oli ylimääräisissä harjoituksissa ja siten että Kyrön ym. komppanioita katsastettiin Tammerkoskella 23 tammikuuta ja muita Eurassa ja Lauttakylässä. Matti Alart on ollut ruodusta mukana ja joukot on ehditty sitten ennen sodan syttymistä kotiuttaa, sillä liikekannallepano tapahtui vasta helmikuun alussa siten, että Kyrön komppania kokoontui helmikuun 11 päivänä Pirkkalan pitäjän Piispalankylässä lähtökatselmukseen "Rulla Marss", jonka alkuperäiskappaleeseen sain perehtyä Valtionarkistossa ja ruotu 119 oli tyhjä.

Kun sitten parin päivän taivalluksen jälkeen joukot uudestaan tarkastettiin Parolassa, niin ruodusta oli kaksi miestä, ilmeisesti veljekset Antti ja Elias, jotka olivat saaneen nimen Perk. Saattaa olla, että aukko oli täydennetty reservimiehillä paikalla. Mutta on sellainenkin mahdollisuus, että nämä varamiehet ovat matkanneet hevosella ja hieman myöhässä, myöhästyneet Piispalasta ja lähteneet komppanian perään ajeleen. On saattanut toinen olla vain kuskina, mutta on hänkin temmattu mukaan hevosineen päivineen. Matti Antinpoika Alart ehtii vielä mukaan hänkin ja säästyy hengissä. Matille

Se on kuitenkin sellainen tresssi, että lasten syntymän väliajaksi tulee 11 vuotta, kun aiemmin syntyi melkein joka ohrille.

Tulkoon mainittua että asiakirjat kertovat sellaisen totuuten, että äskenmainituista veljeksistä Anders Perk on ollut 1806 ruodun sotilaana harjoituksissa, joten eivät muualta täydennettyjä. Mielenkiintoinen on luettelo 23 januar 1808 Tammerkoscilla, miten siinä on osa sellaisia aikaisemmin palvelleita sotilaita mukana. Niin Kustaa III:n kuin Suomen sodassakin oli mukana Porin rykmentin reservipataljoona.

Kun kaverukset Roth ja Spoof sitten sissiretkillään uhkasivat Tammerkosen puusiltaa, tuli viholliselle outo olo ja kun samalla poltettiin kaikki huoltokuljetuksiin käytetyt kirkkovenheet, mm. mainitsemani Inttin vene, niin Näsijärven reitin käyttäminen kyseiseen tarkoitukseen loppui.

Sota loppui aikanaan ja ruotuarmeija hajoitettiin toistaiseksi. Se herätettiin kuitenkin vielä kerran autonomian aikana, lähinnä suomalaisen kansallistunnon kohottajaksi suuren itämaisen sodan aikana. Sillä oli kuitenkin monenlaisia vaikeuksia. lähinnä johtajiston suhteen. Ruotumiehiä kyllä löytyi, mutta upseeristo ja aliupseeristo oli luvattoman iäkästä ja epätasaista. Helsingin Merikasarmissa sitten alettiin pikakouluttaa päällystää, mutta uudestaan henkiinherätetystä ruotuarmeijasta tuli lyhytaikainen.

Inttin ruodun asiat ovat paikkakuntalaisilta tyystin unohtuneet. Vielä joku vanhus muistaa kerrotun "Miekka-Heikistä" ja Miekkejärven torpasta. Muutama vuosi sitten isäntäkään ei enää löytänyt vanhaa uunin rauniota, kunnes toissa kesänä vartavasten aluetta haravoitiin ja se löytyi. Lupasin paikkakuntalaisille penkoa tietoja, jotta voisimme uudestaan eläytyä Inttin ruodun menoon ja oloon. Kun se samalla liittyy suvun juuriin, niin se on osa senkin historiaa. Inttin aittariviin on siirretty sotilastorpan aita, onko se sitten Taipaleelta vai Miekkejärveltä, on samantekevää. Se on 6 kyynärää kanttiinsa ja se riittää todistamaan aitan alkuperäisen tarkoituksen. Näiden sotilaiden perheistä olisi kerrottavaa, ne ovat kootut joko rippikirjoista tai syntyneiden luettelosta, kuolemat ja vihkimiset samoin arkistomerkinnoistä.

Ne seuran jäsenet jotka joutuvat tekemisiin Vanhan Pirkkalan pitäjän kanssa, joutuvat tietenkin tutustumaan maisteri Saarenheimon kirjoittamaan Vanhan Pirkkalan historiaan, mutta kehoittaisin tutustumaan myöskin pastori Wilhelm Carlssonin kirjoittamaan kirjaan "....kuvauksia Pirkkalan pitäjäästä". Miksei myöskin Gaddin ja isojakomaanmittari Daniel Hallin kirjoihin. Carlssonin kirja on suomenkielinen ja löytyy käsikirjastosta.

Hieman siitä, mitä Carlssonin kirjasta löytyy sotilaista: löytyy ennen muuta väkilukutilastoa. Kun Tampereen kaupunki perustettiin 1779, ei asemakaavoitetulla alueella asunut vielä ketään, paitsi mitä nyt Nalkalan torin paikkeilla pari varista teki pesää. Pirkkalan väkiluku 1780 oli 2168, joista sotilaita herroineen ja perheineen 392 eli noin 18 % Pirkkalan väestöstä. Se tulikin olemaan suurin tilastojen osoittama prosenttiluku ja myöskin suurin määrä sotilaita.

Yksi mahdottoman hyvä kirja on "Porin Prikaatin Historia", jota olen päässyt vasta koskettamaan, sillä sen markkinointia ei ole ollut kirjakauppojen kautta lainkaan. Sellainen pitäisi saada kirjastoon sekä käsikirjaston että lainakirjaston puolelle. Sieltä löytyy ne varsinaiset operatiiviset asiat, joita en pyri kuvailemaan omissa ruotutason tutkimuksissani. Riittää kun kaivellaan niitä rauhallisten aikojen asioita, joita toki paljon liittyi ruotutorppien elämänmenoon.

Useampien sukujuuret juontavat virkataloon, eli "puustelliin". Tällaisia palkkaetuihin kuuluvia maatalouksia alettiin perustaa 1600-luvun lopulla pääasiassa kruununtiloista tai kruunulle palautetuista verohylkytiloista ja niiden yhdistelmistä. 30.5.1684 tuli Mouhijärven Selkeen kartano Porin läänin jalkaväkirykmentin komentajan virkataloksi. 1794 se muuttui Saaren kartanoksi Myllymäeltä. Ken nyt haluaa tutustua lähemmin näihin asioihin, niin Wirilanderin kirja "Virkatalot" on erinomainen lähde, joka löytyy käsikirjastosta ja siitä on paras ottaa valokopiot juuri niiltä kohden kun on tarpeen. Nyt pitää kuitenkin muistaa, että esimerkiksi Vesilahden komppanian majoittajan puustelli oli Kyron komppanian alueella.

Miten sitten on taltioituna virkatalojen arkisto. Siitä esimerkki:

Liimolankylän Tiuran puustellin paperit löysi nykyinen isäntä pirtin vintiltä, suuren ampiaispesän alta. Noin 10 cm:n vahvuinen asiakirjanippu oli vuorattu pahvilla ja sidottu rautalangalla lujasti. Mitään "diariointia" ei ollut, mutta katto oli kuitenkin pidetty kunnossa ja asiakirjat kunnossa, nykyisin maakunta-arkistossa Hämeenlinnassa.

Kun tutkimusten kohde on nimenomaan suvun juurien selvittely ja jokaiselle tutkijalle tulee vastaan mitä erilaisempia sotilas-sukulaisia, joudumme tervehtimään heitä sotilaallisella kunnioituksella. Tervehtimistapa on vuosisatojen saatossa tosin muuttunut, mutta kunnioitus ei. Suomalainen on aina kunnioittanut suomalaista, sotilastakin ja suomalaista ei erota toisesta suomalaisesta muulla kuin kirveellä ja huonosti silläkin. On väitetty, että suomalainen ei olisi kovasti sotilaallinen ja täsmällinen, mutta ei pidä paikkaansa, sillä esimerkiksi ruodun sotilas Matti Matinpoika Alart järjesteli lastensa syntymäajat peräti sotilaallisella täsmällisyydellä kahden vuoden väliajoille, vaikka heitä oli lukuisa joukko. Isäntä Heikki Heikinpoika pysyi aluksi tahdissa mukana, mutta sekosi sitten pahanpäiväisesti ja oli pakko tunnustaa sotilaansa perin täsmälliseksi mieheksi.

Kuten tiedätte tämänkaltainen tutkimus on jatkuvan, mutta hallitun rakennemuutoksen alainen ja voidaan muutaman vuoden kuluttua kirjoittaa uudestaan ja täydellisempänä.